

En què consisteix la justícia?

Mn. Joan Costa, consiliari

«No hi ha dret!», «no és just!», són expressions que s'escolten sovint en comentar el comportament dels altres, especialment quan un mateix en rep les conseqüències. Però, a què tenim dret? Què és el que és just? Si això depèn dels propis interessos, simpaties i desitjos, aleshores no hi hauria res d'objectivament just. Això no obstant, en haver de conviure en una societat, on cal harmonitzar distints interessos, ha d'existir una instància imparcial que serveixi de criteri. Si la dita instància és la legalitat, caldrà preguntar-se si determinat comportament és just perquè ho diu la llei o bé ho mana la llei perquè és just? Si és just perquè ho diu la llei, o bé perquè és el culturalment establert, aleshores hauríem de veure amb bons ulls l'obediència a legislacions i costums –que n'hi han i n'han hagut– que admeten la pena de mort, la negació del vot a les dones, la discriminació de certes races, la mutilació... Tanmateix, segurament no hi estareu d'acord, i amb raó! Ens adonem que hi ha una instància prèvia que fa possible jutjar les legislacions i les cultures com a justes o injustes, la qual cosa vol dir que allò que és just és previ a la legislació, i el que és just rau en l'home mateix. Allò que se li deu a la persona pel fer de ser-ho –els drets– fonamenta la justícia i la legislació.

Ens adonem que parlar de justícia fa referència a una simetria fonamental en relació amb els homes. Quan alguna persona està sotmesa a mesures discriminatòries que no poden ser justificades aleshores entenem que no és just. La no discriminació –la justícia– implica una certa imparcialitat. Forma part de la justícia el fet de contribuir a evitar les asimetries, especialment per qui està en situació d'avantatge. Des de la filosofia realista es diu que la justícia és la capacitat de viure en la veritat amb el proïsme. Per això cal conèixer quina és la veritat de l'home, allò que li correspon i què se li deu com a persona, és a dir, cal el coneixement i el reconeixement de la seva dignitat. Només qui és objectiu en la percepció de la realitat pot ser just, i tota manca d'objectivitat duu inexorablement a la injustícia.

L'ètica clàssica defineix la justícia com l'hàbit segons el qual hom, amb voluntat constant i inalterable, dóna a cadascun el seu dret. Des de la vessant teològica, sant Agustí la definia com «l'amor que només serveix Déu». Unint totes dues definicions, hom ha definit la justícia com la virtut que, sustentada en la humilitat i en l'amor d'amistat a Déu i als altres, inclina l'home a donar a cadascú allò que és seu. Des d'aquesta perspectiva, la veritable justícia troba el seu suport en l'amor i no el pot contradir. Justícia i amor estan mútuament implicats: l'amor sense la justícia és mare de la dissolució; però també la justícia sense l'amor aboca en crueltat.

Segons com es contempli, poden donar-se distintes classificacions de la justícia. S'anomena *legal* quan mira al bé comú; *commutativa* quan fa referència a les relacions entre persones privades; i *distributiva* quan les relacions són entre les institucions socials amb els individus. Quan la justícia enclou alhora les tres dimensions esmentades, tota ella amarada de caritat, hom parla de justícia *social*. De fet, l'actitud més justa amb referència a l'altra és *estimar-la*, talment que hom cerqui el seu veritable bé. La vertadera justícia es correspon amb un acte d'amor d'amistat ple de benvolença i afecte. La justícia sense amor esdevé el cadàver de la virtut; i l'amor, l'amistat, serà recta, justa, només si cerca per a l'altre els béns als que hom té dret i que són conformes a la seva dignitat.

Què és pitjor, cometre una injustícia o patir-la? És pitjor cometre-la, perquè en fer un acte d'injustícia alhora em faig injust, em faig dolent, em deshumanitzo; mentre que quan la pateixo no me'n faig, de dolent. Sòcrates, adreçant-se a Calicles afirmà: «el cometre una injustícia sobre la meua persona li reporta més perjudici al responsable de l'acte que a mi mateix, malgrat ser la seva víctima.»

Davant d'una legislació justa, és a dir, que explicita i concreta el bé humà, cal obeir-la per a ser just. Tanmateix, hi ha situacions que l'aplicació de la lletra de la llei en una determinada

situació no s'adiu amb la voluntat del legislador, que en la seva formulació pot no incloure tota la realitat possible a la que fa referència, aleshores per ser veritablement just calen altres virtuts com l'*equitat* i la *epiqueia*, que porten a obrar segons l'esperit de la llei sense contradir-la. A més, la justícia cal que vagi de la mà d'altres virtuts com ara la *veracitat*, la *senzillesa*, la *sinceritat* i la *fidelitat*, sense les quals és ben difícil, per no dir impossible, d'ésser just.

Entorn de la justícia, en allò que és degut, hi ha la consciència que, en certs casos, mai no s'arriba a assolir-ho. Hi ha quelcom de més i estem en deute. Des d'aquesta perspectiva es parla d'altres virtuts que, quan mira a Déu, s'anomena *religió*; quan fa referència als pares, *pietat*; quant a la pàtria, *patriotisme*; quan considera els superiors, *honra*, *veneració*, *respecte*, *submissió* i *obediència*; pel que fa als benefactors, *gratitud*; quant als que estan en desavantatge amb nosaltres, *generositat*; i quan mira al proïsme en general, *afabilitat* i *cortesia*.

Bo i recordant el sentit original bíblic de la justícia, aquesta té un sentit i un context religiós i s'identifica amb la *santedat*. El just és l'home bo (Pr 10,28); el servidor piadós (Sv 3,10); l'amic de Déu (Gn 7,1; Gn 18,23-32). Fins i tot, en el llibre d'Isaïes, el Just s'identifica amb el Messies (Is 53; Sv 2,18). El Just per excel·lència és Yahweh. Aquest és un dels noms de Déu. Des d'aquesta perspectiva, justícia i pecat són antitètics. Ser justos amb Déu i amb nosaltres mateixos significa ser i viure segons la veritat amb què Déu ens ha creat, a imatge seva en Crist. La radical justícia humana significa, doncs, viure, com digué sant Pau, essent un altre Crist.